

Remissvar: Nästa steg på vägen mot en mer jämlik hälsa – Förslag för ett långsiktigt arbete för en god och jämlik hälsa, SOU 2017:47

Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, Forte, har erhållit ovan rubricerade remiss för yttrande.

Sammanfattning

Fortes vision är att genom finansiering av forskning av högsta vetenskapliga kvalitet bidra till en kunskapsbildning som ger förutsättningar för en hållbar samhällsutveckling för att nå:

- God och jämlik hälsa
- Inkluderande och hållbart arbetsliv
- Hög och kontinuerligt förbättrad välfärd

Kommissionen för jämlik hälsa tar ett helhetsgrepp på frågan om jämlik hälsa och efterlyser en tydligare målstruktur för folkhälsopolitiken. Arbetet med denna bör organiseras så att det bedrivs brett och långsiktigt. Det är också viktigt att det sker uppföljningar som gör det möjligt att göra jämförelser över tid och att göra analyser av vad det är som leder till ojämlik hälsa. Forskning och kunskapsutveckling inom områdena hälsa, arbetsliv och välfärd är en viktig del i slutbetänkandet från Kommissionen för jämlik hälsa. Forte stöder ett sådant helhetsperspektiv på frågan om jämlik hälsa.

I förslaget ligger också inrättandet av ett Råd för god och jämlik hälsa. Förslaget är otydligt när det gäller rådets uppdrag och Forte ställer sig avvaktande till inrättandet av ett sådant råd.

Bedömning

Forte har sedan länge engagerat sig med forskningsbidrag och kommunikationsaktiviteter kring jämlikhet i hälsa. Vi har med intresse följt kommissionens arbete och är imponerade av ett grundligt och väl genomfört arbete.

Kommissionen föreslår att det övergripande målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen. De menar att hälsa formas av de villkor och möjligheter människor lever under. Därför är det viktigt att ha ett helhetsperspektiv på frågan om jämlik hälsa.

Ojämlighet i hälsa ska förstås som ett resultat av ojämlikhet i tillgången till resurser. Kommissionen har tidigare kommit med delbetänkanden där man bl.a. identifierat sju centrala områden där resursbrister är särskilt avgörande för ojämlikhet i hälsa. I

slutbetänkandet har dessa utökats med ett område till och man beskriver dem som åtta prioriterade målområden för att uppnå det övergripande folkhälsopolitiska målet. Dessa områden är: 1) det tidiga livet, 2) kompetenser, kunskaper och utbildning, 3) arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö, 4) inkomster och försörjningsmöjligheter, 5) boende och närmiljö, 6) levnadsvanor, 7) kontroll, inflytande och delaktighet och 8) en jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård.

Kommissionen menar att för att komma tillrätta med ojämlikhet i hälsa är det viktigt att det bedrivs ett tvärsektorielt arbete inom dessa områden och som främjar samspelet mellan arbete, inkomst och hälsa. Arbetet för jämlik hälsa kräver bl.a. en god infrastruktur för uppföljning, utvärdering och kunskapsuppbyggnad. Kommissionen efterlyser tvärvetenskaplig kompetens istället för specialiserad kunskap. Det räcker inte heller med sektorskunskap för att förstå ojämlikhet i hälsa, eftersom förståelsen måste bygga på kunskap om olika samhällsprocesser i hela dess bredd och hur de samverkar. Forte stöder ett sådant perspektiv på jämlik hälsa.

Forte instämmer i grunden i bedömningen att prioritera långsiktigt, systematiskt arbete snarare än att ge konkreta förslag inom ett fåtal områden (sid 11). Antalet specifika förslag som ges är dock mycket stort och täcker flera politikområden, vilket gör förslagen något svåröverblickbara. Ett begränsat antal förslag med tydliga prioriteringar, som i den engelska Marmot review (Fair society healthy lives, 2010) hade möjligen givit bättre överblick och varit lättare att kommunicera.

Kommissionen efterlyser bättre kunskap om mekanismer och processer som bidrar till ojämlikhet i hälsa, samt bättre uppföljning och utvärdering av åtgärder som har konsekvenser för en god och jämlik hälsa (sid 15). Man efterlyser också en utvecklad dialog mellan olika vetenskapliga fält och mellan forskning, praktik och politik. Detta är områden och ansatser som Forte starkt verkar för både i olika bidragsutlysningar och genom kommunikationsinsatser. Särskilt instämmer Forte i behovet av utvärdering och uppföljning av samhällspolitiska insatser och reformer, ur jämlikhetssynpunkt.

Forte hade sett det värdefullt med tydligare identifiering av områden där ytterligare forskning behövs. Som nämnts ovan tar man upp forskning om mekanismer och processer som bidrar till ojämlikhet. I Fortes strategi ingår att främja interventionsstudier och implementeringsforskning, och vi hade gärna sett att kommissionen nämnde exempel på forskning om vilka typer av interventioner som kan främja respektive motverka jämlikhet i hälsa och levnadsvillkor, och exempel på forskningsbehov.

När det gäller arbetslivsområdet föreslår kommissionen stärkt forskning, utveckling och utbildning på arbetsmiljöområdet, liksom forskning och utveckling för företagshälsovården. Forte har sedan många år bidragit till forskning inom företagshälsovård och instämmer i att detta är ett viktigt område för fortsatt kunskapsutveckling. Kommissionen föreslår att regeringen avsätter medel för arbetsplatsnära forskning och utveckling av modeller (sid 144). Vad vi ser är detta det enda område där kommissionen föreslår tillskott av forskningsresurser. Regeringen har i och med 2016/17 års forskningsproposition avsatt särskilda medel för ett långsiktigt (10 år) nationellt program om arbetslivsforskning. Forte gör nu tillsammans med andra finansörer en strategiskt forskningsagenda inom områden enligt propositionens förslag.

Betydande medelstillskott har således redan beslutats, en strategisk forskningsagenda håller på att tas fram, och beslut har också fattats om inrättande av den nya myndigheten för arbetsmiljökunskap. Vi nämner detta då arbetslivsforskning är det enda område vi har sett att man föreslår särskilda tillskott av forskningsmedel till. Forte menar att arbetslivsområdet för den närmaste framtiden är väl tillgodosett med forskningsmedel. Andra delar av kommissionens förslag, exempelvis när det gäller insatser för barn och ungas hälsa och välfärd, har hittills inte fått riktade forskningsuppdrag. Där har forskningsfinansiärerna själva tagit initiativ till en samlad satsning på barns och ungdomars psykiska hälsa, och det finns således en god grund för fortsatta riktade satsningar om resurser tillförs.

Forte har genom åren givit omfattande bidrag till forskning om ojämlikhet i hälsa baserat på populationsbaserade data. Sverige har unika möjligheter att följa upp jämlikhetsaspekter inom hälsa- och välfärd genom utnyttjande av centrala databaser, och det hade varit värdefullt med förslag om att mer systematiskt utnyttja registerdata för uppföljningar av jämlikhet i hälsorisker och hälsoutfall, i likhet med de systematiska uppföljningar som görs i ”öppna jämförelser”. I synnerhet hälso- och sjukvården har omfattande registerdata som kan användas för systematisk uppföljning av jämlikhetsarbetet.

Särskilt efterfrågade synpunkter

När det gäller förslagen om att 1) indexera riksnormen i det ekonomiska biståndet, 2) att inte räkna in barnbidraget i inkomstunderlaget för prövning av ekonomiskt bistånd och 3) att höja inkomstgränsen för prövning av bostadsbidrag så faller dessa utanför Fortes ansvarsområde och Forte har ingen synpunkt på förslagen.

Utredningen föreslår att ett råd inrättas som kan följa upp och analysera utvecklingen och bidra till att departement, myndigheter, kommuner och landsting får adekvat underlag för beslut. Det föreslagna rådet föreslås få i uppgift att beställa och presentera forskningsrapporter samt att initiera och stödja utvärderingar (sid 284). Utredningen föreslår vidare att rådet själv ska ta fram kunskap, göra egna utredningar, samt själv besitta gedigen forskningskompetens. Forte menar att det föreslagna rådets roll bör tydliggöras för att minska risken för överlappning gentemot andra myndigheters uppdrag.

Beslut i ärendet har fattats av generaldirektör Ethel Forsberg efter föredragning av analytiker Tommy Dahlén.

Ethel Forsberg

Generaldirektör